

נפרדים - חפצי אהר וטקסי פרידה

מטרות:

- התלמידים ישתפו ב"חפצי מעבר" שהיו להם, ובמענה שנתנו להם כפעוטות.
- התלמידים ייחשפו למגוון מנהגים הקשורים בפרידה וידונו במשמעותם.
- התלמידים ייצרו חפץ (או טקס) שיבטא בעבורם את הפרידה משנת הלימודים.

פתיחה:

לאורך השנה פגשנו בחפצים רבים מהמסורת שלנו המבטאים ערכים, אמונות, דעות ומגוון משמעויות. היום אנו רוצים לעסוק בחפצים ובטקסים המבטאים פרידה.

הקטע הראשון, מבטא את תחושותיו של ילד הנפרד מהוריו לפני שהוא הולך לישון, והוא מחבק את הדובי שלו כנחמה:

"דובי עכשיו, זה אתה ואני.
אבא ואמא, בחדר השני.
הם נתנו נשיקה,
ואמרו: "מתוקה,
מעכשיו יש שיטה,
נרדמים- במיטה".
כך הם אמרו שצריך להיות.
בוא אלי, דובי נישן כפיות.
תחזיק לי את היד,
נתחלק בשמיכה,
אני לא לבד,
כשיש לי אותך".
(שירלי יובל-יאיר)

חלק ראשון: ריקוד האטאטא

בדומה לחפץ המעבר, לאורך השנים התפתחו במסורת שלנו, מנהגים עממיים ביחס לפרידה ומעבר. כך למשל, מנהגם של חסידים, שביום חתונתם של בני הזקונים שבביתם, רוקדים לפניהם במטאטא.

הסתכלו בתמונה שצולמה בחתונת בת הזקונים של ראש חסידות פינסק-קארלין:

ריבוי קולות:

- מה מעוררת בכם תמונה זו?
- מה מסמל לדעתכם המטאטא בריקוד החתונה?
- מדוע רוקדים איתו דווקא בחתונתם של בני הזקונים?

מקורות המנהג:

מנהג זה, כדרכם של מנהגים, אין מקורות ברורים וחד-משמעיים, וכך כותב ספר "נעימת החיים":

"ריקוד עם מטאטא: יש מקומות שנהגו בעת נישואי הבן האחרון, שאבא רוקד עם מטאטא. ושאלתי כמה רבנים, אם יש מקור למנהג זה, ועדיין לא נתברר המקור."
(נעימת החיים, עניני שידוכים ונישואין)

קריאה יחפה:

- האם מחבר ספר נעימת החיים יודע מהו המקור למנהג זה?
- האם הוא הצליח למצוא תשובה לשאלה זו, אצל הרבנים אליהם פנה?
- האם בשל כך, הוא קורא לבטל את המנהג?

ריבוי קולות:

- מה אנו יכולים ללמוד על מנהג זה, שמצד אחד אנשים נוהגים לעשותו, אך מצד שני, אף רב אינו יודע מה טעמו?
- האם נכון לשמר מנהגים שכאלו?

בספר "שער ראובן", מציע המחבר משמעות למנהג זה, בשמו של ספר אחר הנקרא "עלינו לשבח":

משום שנאמר בפסוק: "וטאטאתיה במטאטא השמד" (ישעיה יד כג), ודרשוהו חז"ל על כילוי (הריגת) הבנים רחמנא לצלן (הרחמן, אלוהים, יצילנו). ולכן בעת שזכה להשיא את כל בני וניצול מהאי קללה (מהקללה הזו) חוקד עם המטאטא לשבח לה".
(שער ראובן, הליכות ומנהגי ישראל)

קריאה יחפה:

- על פי "שער ראובן" על מה מודים ההורים שרוקדים לפני ילדיהם עם המטאטא בחתונה?
- ממה הם חששו ופחדו?
- על פי דבריו של "שער ראובן", מה הם מבטאים בריקוד זה?

ריבוי קולות:

- האם לדעתכם זוהי המשמעות היחידה למנהג זה? מדוע?
- במה דומה ובמה שונה המשמעות שכתב "שער ראובן" למנהג זה, למשמעות שאתם הצעתם בעמוד הקודם?
- האם לדעתכם נכון "להעתיק", את ריקוד המטאטא גם לאירועי פרידה נוספים, מלבד חתונת בן הזקונים? מדוע?
- האם אתם הייתם רוצים ל"השתמש" במנהג זה באירוע מסוים בחייכם?

חלק שני: שפיכת מים ביציאה מן הבית

מנהגם של קהילות שונות, יוצאי צפון אפריקה ותורכיה, שבשעה שאחד מבני הבית יוצא לתקופה ארוכה מהבית, שופכים אחריו, בפתח הבית, מים, ואומר לו: "תירגעא פרחאנה" – תחזור בשלום".

כתבו, מה לדעתכם משמעותו של טקס זה? מה מסמלים המים?

לפניכם פרשנויות שונות שניתנו למנהג זה. צבעו את הפרשנות שמצאה חן בעיניכם ביותר, והסבירו מדוע היא מצאה חן בעיניכם:

"כמו שהמים של הים [הגלים] חוזרים לים כך היוצאים מן הבית, ישובו בשלום ורגיעה".

התורה נמשלה למים. ועל כן, שופכים מים לאחר היוצא בכדי לסמל שגם במסעו לא ישכח את התורה, והיא תשמור עלינו בדרכים ותלווה אותנו למקום חפצנו בשלום.

"כמו שהמים הזורמים יכולים להתגבר על כל מכשול בדרכם (סלעים, אבנים, ענפים, גבעות ומורדות וכדומה) ובסוף הם מגיעים בשלום למקום חפצם, כך גם יהיה ליוצא הדרך שיגיע למקום חפצו בשלום".

סיכום:

אנו עומדים רגע לפני סוף שנת הלימודים, והגיע השעה להיפרד גם מתכנית חפצים. חשבו על חפץ שיוכל לסמל בעבורכם את המסע הארוך והמשמעותי שעברתם השנה, בתכנית חפצים ובשנת הלימודים בכלל, או על טקס בו תבטאו את הפרידה משנת הלימודים והיציאה אל החופש הגדול.